

MEGA

Moldova Economic Growth Analysis

- Analiza Creșterii Economice în Moldova

Ediția nr.3

Decembrie 2010

Autori:

Ana Popa

Valeriu Prohntichi

Alex Oprunenco

Adrian Lupusor

Expert Grup
CENTRU ANALITIC INDEPENDENT

Acest raport a fost publicat cu suportul financiar acordat de Black Sea Trust (București, România) din cadrul Fundație German Marshal și de Think Tanks Fund din cadrul Open Society Institute (Budapesta, Ungaria).

Notă: Afirmările din acest studiu reflectă doar opinia autorilor și nu corespund în mod necesar cu viziunea organizațiilor finanțatoare sau altor organizații publice sau private menționate în această publicație.

Mesajele-cheie ale acestei ediții

Realizările majore în 2010: de la criză la creștere

Imediat după constituirea sa, Alianța pentru Integrare Europeană (AIE) a trebuit să facă față unor multiple priorități, care pe alocuri erau conflictuante. Deși a avut un orizont politic scurt, AIE ar putea să se mândrească cu câteva realizări importante pe parcursul anului precedent:

- Stabilizarea bugetului de stat este una din succesele majore ce a permis evitarea unui scenariu macroeconomic dezastruos, însoțit de creșterea explozivă a inflației și colapsarea monedei naționale.
- Evoluțiile economice negative au ranversat la începutul anului 2010, până la sfârșit de an economia moldovenească urmând, după toate aparițiile, să realizeze o creștere totală de 7%, care va fi una dintre cele mai înalte în Europa de Est și CSI.
- Pe frontul monetar, Banca Națională a Moldovei a adoptat măsurile necesare pentru stabilizarea sistemului bancar și prevenirea escaladării creditelor ne-performante.
- În anul 2010 am fost martorii unui influx de ajutor extern fără precedent care a permis atât stabilizarea bugetului, cât și startarea unor importante proiecte investiționale.
- Reforma cadrului regulator al afacerilor a avansat în unele aspecte-cheie: reducerea numărului de activități economice supuse licențierii și simplificarea procedurilor; simplificarea procedurii de rambursare a TVA; micșorarea numărului de bunuri supuse autorizării/certificării de stat obligatorii pentru accesul pe piață; reducerea numărului, simplificarea și accelerarea procedurilor de eliberare a permiselor de construcție.
- Un progres semnificativ a fost atins în relațiile dintre Moldova și UE, planul de acțiuni pentru negocierea unui Acord de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv urmând a fi implementat începând cu anul 2011.

Eșecurile: învinși în „curtea domnească”, stângaci pe „frontul de Est”

În pofida balanței pozitive a actului de guvernare exercitat în 2010, credem că AIE a eșuat să producă rezultate mai impresionante în câteva aspecte-cheie:

- În ciuda unui anumit progres în reforma cadrului regulator al afacerilor, o problemă spinoasă a rămas neatinsă: promovarea competiției în economie. Din păcate, AIE nu a atins nici un progres cât de cât esențial în această privință, ceea ce s-a reflectat în insatisfacția consumatorilor (votanților). În afară de aceasta, nu au fost abordate și o serie de alte aspecte problematice în climatul de afaceri moldovenesc.
- Dacă la nivel înalt guvernul s-a angajat într-un dialog mai deschis cu societatea civilă, atunci majoritatea ministerelor și agențiilor guvernamentale nu au fost în stare să se angajeze într-un dialog consistent cu partenerii sociali. Adeseori dialogul a lipsit și la nivel înalt, în special când au fost adoptate decizii social sensibile. Din cauza consultărilor limitate și comunicării politice ineficiente, o serie de decizii adoptate au fost contestate de societatea civilă.
- Recuperarea economică din 2010 a reprezentat o „creștere-fără-dezvoltare”, nefiind acompaniată de multiplicarea locurilor de muncă și făcând populația și mai dornică să emigreze. Și aceasta în contextul în care Moldova deja demonstrează o rată de ocupare a forței de muncă extrem de joasă: mai puțin de 40% în 2010. În același timp, rata șomajului a atins 7.4%, iar 10% din cei care au loc de muncă se plâng că ar fi sub-ocupați.
- Realizând o apropiere fără precedent față de Occident, Moldova a eșuat în formularea unei politici rezonabile față de Rusia, lucru care s-a reflectat și în unele discontinuități comerciale.

Constrângerile

Actul guvernării a fost suferit din cauza unor constrângeri care și-au avut originile în sferile economică, instituțională, politică și geopolitică. Privind către 2011, unele din aceste constrângeri la prima vedere ar putea să pară mai puțin severe: de exemplu, creșterea economică va rămâne pozitivă și la anul, în cuferele statului continuând să fie acumulate venituri. Însă o asemenea concluzie ar fi destul de superficială și puțin dezorientantă. De fapt, majoritatea constrângerilor care s-au manifestat în 2009-2010 vor persista.

- Creșterea economică fără locuri de muncă din 2010 a fost o de fapt un episod de recuperare post-criză, deocamdată fără indicatori credibili că modelul creșterii economice bazat pe consum ar dori să cedeze teren unui model de creștere bazată pe investiții. De asemenea, această creștere va fi foarte sensibilă la cât de repede se luminează peisajul financiar în Europa.
- Scena geopolitică va rămâne la anul la fel de complexă, dacă nu chiar mai mult decât în 2010: Rusia continuă politica sa foarte asertivă în zona pe care o percepe ca „vecinătate apropiată”, în timp ce capacitatea de reacție al UE poate suferi din cauza instabilității din țările-membre și din cauza crizei datoriiilor publice. Atenția SUA este îndreptată către alte zone ale lumii, această țară fiind legată de mâini și picioare în Irak și Afganistan, abilitatea sa de angajare în îndepărtata Europă de Est fiind limitată de resursele limitate, starea economiei americane, tradiționala slăbire a instituției prezidențiale care a trecut de „ecuatorul” mandatului și necesitatea de „resetare” a relațiilor cu Federația Rusă.
- Pe plan intern, următorul guvern va trebui să concilieze agende politici ale unor partide foarte diferite, în contextul în care este garantată existența unei opoziții atentă la toate eventualele gafe ale guvernării. Dacă mai adăugăm și lipsa de certitudine vizavi de alegerea președintelui țării, este clar că turbulențele politice sunt încă departe de a se fi domolit.
- Din cauza lipsei unui progres consistent în ultimii 5 ani în reformarea efectivă a administrației publice, capacitatea de formulare și implementarea a politicilor este extrem de redusă la toate nivelele, în timp ce frica pentru asumarea responsabilităților este persistentă.

Priorități pe termen scurt și mediu: eliminarea barierelor din calea creșterii

O serie de chestiuni de politici vor trebui să fie abordate destul de repede de către următorul guvern:

- Consolidarea unei agenții independente și pro-active pentru promovarea competiției este probabil decizia cea mai de neamânat dacă guvernul este cu adevărat serios atunci când vorbește despre crearea unui mediu propice dezvoltării businessului.
- Protejarea adecvată a consumatorilor este o altă chestiune pe care guvernul va trebui să o trateze la modul serios, probabil prin intermediul unei noi agenții guvernamentale.
- O mai bună coordonare strategică este necesară pentru utilizarea cât mai eficientă a creditelor externe; Curtea de Conturi trebuie să aibă competența deplină a auditării proiectelor finanțate din resurse străine.
- Trebuie revizuită actuala politică de autorizare de stat a activității economice; în pofida unei reformări continue, numărul de acte regulatorii cu impact negativ asupra businessului urmează o tendință „naturală” de creștere.
- Aceeași recomandare este valabilă și pentru politica de control de stat a activității economice; organele cu funcții de control trebuie supuse unor analize funcționale pentru a fi aduse în corespundere cu retorica politică care favorizează creșterea economică.
- Procedurile de raportare administrativă trebuie simplificate, prin introducerea mai activă a soluțiilor digitale în prezentarea rapoartelor fiscale.

- În pofida progreselor atinse în reforma cadrului regulator al afacerilor, lista cu sarcini de neamânat este încă lungă: implementarea efectivă și în toată țara a principiului „ghișeului unic” la înregistrarea întreprinderilor; simplificarea procedurilor de lichidare a businessului; protejarea mai bună a drepturilor acționarilor minoritari.
- Este necesar de simplificat accesul companiilor private la resursele naturale și de pus la punct un sistem funcțional de monitorizare a procesului de exploatarea a acestora.
- Pentru a asigura difuzia geografică a creșterii economice dinspre capitală către mediul rural, este necesară simplificarea procedurilor excesiv de birocratizate și lungi de atribuire, modificarea a destinației și schimbului de terenuri agricole.
- În vederea anihilării unor structuri anti-competitive și sporirii eficienței economice, este de-a dreptul imperativ de a începe procesul de privatizare sau restructurare a unor întreprinderi aflate în proprietatea statului; în acest sens, restructurarea companiilor „Căile Ferate ale Moldovei” și „Moldtelecom” rămâne o prioritate.
- Reforma sistemului de pensii nu mai suferă nici o amânare; bugetul asigurărilor sociale de stat înregistrează un enorm deficit, buget care, pentru a nu colapsa, va avea nevoie de transferuri extrem de împovărătoare pentru bugetul de stat; reformele în această zonă trebuie să înceapă cu eliminarea tuturor beneficiilor nemeritate, majorarea vârstei de pensionare a femeilor până la vârsta de pensionare a bărbaților și integrarea graduală a sectorului agricol în sistemul universal de pensii.

Priorități pe termen lung: edificarea unui model de dezvoltare economică

Guvernul AIE a declarat în repetate rânduri că schimbarea modelului de creștere economică este o prioritate strategică pentru țară. Insatisfacțiile sale sunt legate de modelul de creștere bazat pe consum, model spre care Moldova din nou se îndreaptă chiar acum. Modelul preferat de guvern a fost descris ca unul bazat pe investiții, antrenat de inovații și orientat spre exporturi. Dar înlocuirea actualului model bazat pe consum solicită mai multe „ingrediente” care nu par să fie exact pe gustul guvernului. Să le luăm pe rând:

- Investițiile private nu vor crește durabil atâta timp cât infrastructura de transport rămâne într-o stare prohibitiv de rea. Guvernul până acum s-a bazat în special pe resurse străine pentru reabilitarea infrastructurii. Dar se pare că în viitor va fi indispensabilă mobilizarea unui volum mai mare de resurse interne pentru dezvoltarea infrastructurii, ținând cont de volumul necesar de investiții și de crizele financiare prin care trec partenerii europeni ai Moldovei. Un volum mai mare de investiții de capital finanțate din bugetul statului evident că va cere schimbarea priorităților în politica cheltuielilor publice. Prins în obligații sociale exorbitante, guvernul va trebui să înceapă cu propria sa „comprimare” și cu identificarea unor surse de economisire în interiorul sectoarelor. În orice caz, un model de creștere bazat pe investiții înseamnă, alături de altele, și mai puține venituri bugetare din taxarea consumului. Ținând cont de aceasta, oare chiar este guvernul serios atunci când vorbește despre schimbarea modelului de creștere economică?
- Pentru a consolida componenta bazată pe inovații a noului model de creștere economică, guvernul trebuie să revizuiască actuala sa politică de promovare a activităților de cercetare și dezvoltare. De fapt, guvernul trebuie să formuleze o politică propriu-zisă de cercetare și dezvoltare. În prezent, resursele publice sunt oferite angro Academiei de Științe a Moldovei căreia i-a fost încredințată activitatea inovațională. În rezultat, activitățile de cercetare care se desfășoară în laboratoarele Academiei nu răspund necesităților reale ale IMM-urilor. Moldova are nevoie de un program de stat de cercetare-dezvoltare-inovare la care ar avea acces oricare entitate inovatoare, inclusiv cele non-statale și non-academice.
- Valorificarea potențialului de export implică continuarea procesului de simplificare a procedurilor administrative și vamale interne, precum și promovarea accesului la piețele existente și noi. Companiile au de făcut propria lor temă pentru acasă, dacă chiar cu adevărat

au nevoie de aceste piețe: această temă constă în respectarea standardelor de calitate. Însă și guvernul trebuie să abordeze mai responsabil politica externă pentru ca legăturile investiționale și comerciale să nu sufere din cauza unor declarații sau gesturi diplomatice inutile. Moldova are nevoie, de asemenea, de o diplomatie mai pro-activă și de agenții de promovare a businessului mai competente, capabile și dornice să promoveze imaginea țării în lume și să faciliteze pentru companiile moldovenești stabilirea contactelor la nivel internațional. În nici un caz nu mai trebuie să fie admise situații în care guvernul amână modernizarea infrastructurii care are importanță critică pentru exportul de bunuri și servicii (după cum este recentul caz al tahografelor digitale).

- Sistemul educațional trebuie „reinventat” pentru ca să poată răspunde necesităților beneficiarilor: studenților și angajatorilor. Calitatea capitalului uman prea mult timp a fost un aspect ignorat, puținele reforme în domeniu aducând la rezultate deloc impresionante. Calitatea redusă a capitalului uman este din punctul nostru de vedere una din constrângerile-cheie în calea creșterii economice durabile. Deși consumă 9% din PIB, instituțiile de învățământ de toate nivelele au puține conexiuni cu lumea reală. O autonomie financiară și academică mai înaltă care trebuie acordată instituțiilor de învățământ trebuie să fie acompaniată de un nivel mai înalt de responsabilitate publică și cu constrângeri bugetare mai severe, cu o competiție mai înaltă între universități, inclusiv care ar veni și din partea extensiunilor universitare străine. În același timp, prevederile codului fiscal trebuie modificate pentru ca companiile să nu mai fie în continuare descurajate de a investi în instruirea personalului din cauza limitelor impuse la deductibilitatea cheltuielilor de instruire. Deși impactul investițiilor în capital uman se va manifesta numai pe termen lung, acestea sunt necesare pentru a atrage investițiile în sectoarele tehnologic avansate, dar mai ales pentru a spori productivitatea muncii în ansamblu, productivitatea muncii fiind factorul principal al competitivității internaționale.
- Menținerea inflației sub control va rămâne încă mult timp o provocare pentru economia moldovenească deschisă economiei globale. Pentru a fortifica canalele de transmisie a politicii monetare, BNM trebuie să obțină competențele de monitorizare a activităților de leasing și micro-finanțare, precum și a părții din serviciile de asigurări care implică instituții bancare. Îmblânzirea inflației este cu adevărat o pre-condiție majoră pentru ca Moldova să devină atractivă pentru investițiile străine. Evident, o inflație mai scăzută înseamnă o economie mai sănătoasă, cu efecte pozitive pentru toate sectoarele. Însă este clar că fără reforme structurale și instituționale care să țintească în eliminarea aranjamentelor anti-competitive de pe piețe, instrumentele monetare vor fi prea puțin eficiente.
- În ultimă instanță, noul model de creștere economică spre care aspiră guvernul implică și o schimbare esențială în filozofia reglementării economiei și are consecințe majore de politică economică. Marile interese economice și politice vor trebui ținute sub control, creând în schimb condițiile pentru dezlănțuirea potențialului și creativității IMM-urilor. Alături de altele, aceasta va implica și un cadru mai transparent de finanțare a partidelor politice. Ținând cont de aceasta, cât de repede și cât de departe sunt pregătite elitele politice moldovenești să meargă în direcția edificării noului model de dezvoltare economică?

Indicatori statistici

Tabel 1. Moldova: principalii indicatori economici și socio-economici

	2006	2007	2008	2009	2010 estimări	2011 proгноze
Populația, milioane (exclusiv Transnistria), început de an	3,590	3,581	3,573	3,568	3,564	3,562
PIB, miliarde MDL, prețuri curente	44,754	53,430	62,840	60,043	70,549	78,885
PIB, miliarde USD, prețuri curente	3,408	4,395	6,047	5,409	5,689	6,413
PIB per capita, USD, la Paritatea Puterii de Cumpărare	2561	2715	2986	2843	n.a.	n.a.
PIB, modificare % față de anul precedent (mod. % f.a.p.)	4,8	3,0	7,2	-6,5	7,0	4,0-5,0
Deflator PIB, mod. % f.a.p.	13,4	15,9	9,7	2,0	9,9	7,0
Consumul privat, mod. % f.a.p.	7,0	3,6	4,5	-7,9	5,0	4,0
Investiții în capital fix, mod. % f.a.p.	2,8	10,5	-7,8	-37,2	14,0	10,0
Producție industrială, mod. % f.a.p.	-4,8	-1,3	0,7	-22,2	8,0	3,3
Producție agricolă, mod. % f.a.p.	-1,1	-23,1	32,1	-9,9	20,0	3,0
Industria/PIB, %	18,0	19,1	13,9	13,0	13,0	12,8
Agricultura/PIB, %	14,8	10,0	8,8	8,5	9,1	8,9
Export de mărfuri, FOB milioane USD	1060,8	1373,3	1646,0	1331,6	1558,0	n.a.
Import de mărfuri, CIF milioane USD	2644,4	3676,4	4866,3	3275,8	3820,0	n.a.
Export de servicii, milioane USD	465,66	625,08	837,2	668,9	674,0	n.a.
Import de servicii, milioane USD	487,64	631,16	824,72	701,8	714,0	n.a.
Investițiile străine directe nete, milioane USD	234,16	522,04	691,49	112,0	193,7	n.a.
Venituri nete din muncă remise din străinătate, milioane USD	1119,0	1419,4	1795,8	1124,4	1170,0	1321,0
Contul curent/PIB, %	-11,7	-15,2	-16,7	-8,6	-10,0	n.a.
Activele oficiale de rezervă, milioane USD	775,3	1333,7	1672,4	1480,3	1655,0	1826
Datoria externă totală, stoc, milioane USD	2522,7	3345,5	4093,8	4364,1	4350,0	4133
Datoria externă/PIB, %	74,3	76,3	67,9	80,8	76,5	n.a.
Datoria externă/export de bunuri și servicii, %	164,8	167,4	164,6	215,1	194,9	n.a.
Rata ocupării, % din populația de peste 15 ani	42,9	42,5	42,5	40,0	39,1	n.a.
Rata șomajului, % din populația economic activă	7,4	5,1	4,0	6,4	7,4	n.a.
Salariul real, mod. % f.a.p.	14,2	8,0	10,2	9,0	0,8	3,5
Indicele Prețurilor de Consum, modificare medie anuală, %	12,7	12,3	12,7	0,0	7,1	6,5
Indicele Prețurilor de Consum, modificare sfârșit de an, %	14,1	13,1	7,3	0,4	7,8	7,3
Deficitul bugetar/PIB, %	-0,3	-0,3	-1,0	-6,8	-4,5	-3,0
Cheltuielile bugetului de stat/PIB, %	40,1	41,8	41,6	43,5	38,0	37,0
Rata de schimb, medie anuală, MDL/USD	13,1	12,1	10,4	11,1	12,3	12,1
Agreatul monetar M2, mod. % f.a.p.	12,2	47,3	18,3	-3,8	25,0	15,0
Rata de refinanțare a BNM, sfârșit de an, %	14,5	16,0	14,0	5,0	7,0	n.a.
Total credite bancare/PIB, %	29,3	37,2	37,5	35,0	35,2	n.a.
Rata dobânzii depozite bancare, %, medie anuală	11,9	15,1	18,1	14,7	9,3	9,1
Rata dobânzii credite bancare, %, medie anuală	18,2	18,9	21,0	20,3	17,2	16,1

Sursa: BNS, FMI, BNM, calculele, estimările și prognozele Expert-Grup.

Sumar

Guvernare

Guvernul AIE, condus de Vlad Filat, a avut sarcina grea de a guverna țara în condițiile unor constrângeri majore economice, financiare, instituționale, politice și geopolitice. Pot fi trecute în revistă câteva realizări solide, cum ar fi stabilizarea macro-economică, consolidarea procesului de integrare europeană și îmbunătățirea relațiilor cu partenerii bilaterali și multilaterali din Occident. Deficitul bugetar a fost redus, iar economia a început să se restabilească după o criză acută. Mai mult, Occidentul și comunitatea donatorilor au oferit asigurări că vor acorda suport financiar considerabil pentru implementarea programului "Relansăm Moldova", s-au început negocieri privind Acordul de Asociere cu UE și s-a convenit Planul de acțiuni pentru negocieri privind Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ALSAC). Pe de altă parte, în pofida unor progrese, reformele structurale s-au derulat mult mai încet decât se aștepta. Climatul de afaceri continuă să fie descurajant, multe autorități publice sunt fie incompetente, fie, în cel mai bun caz, nemotivate, impunerea concurenței loiale pe piață este slabă, iar prețurile sunt mari. Mai mult, în timp ce pe frontul de vest coaliția de guvernare a fost șarmantă, pe frontul estic ea deseori se comporta stângaci, irațional și inconsecvent, în condițiile în care contextul geopolitic cerea în primul rând perseverență, coordonare și dexteritate diplomatică.

Coaliției viitoare nu-i va fi ușor. Constrângerile care au influențat Guvernul Filat vor urmări și guvernul următor, care va trebui să valorifice realizările AIE, să corecteze erorile acesteia și să obțină rezultate bune acolo unde aceasta a eșuat.

PIB

Restabilirea economică a Republicii Moldova s-a consolidat la începutul anului 2010, pentru ca în al treilea trimestru al anului creșterea să depășească chiar și cele mai optimiste așteptări ale Guvernului și organizațiilor internaționale. În perioada ianuarie - septembrie 2010, economia Moldovei a crescut cu 6,5%, în trimestrul trei creșteri înregistrându-se deja în toate sectoarele economiei. Expert-Grup anticipează că rata de creștere anuală pentru întregul an 2010 va atinge valoarea de 7%, peste pronosticurile FMI, BERD și BNM. Se pare că această rată de restabilire economică va fi una dintre cele mai înalte în CSI. În același timp, unele evoluții macroeconomice care au avut loc pe parcursul anului arată că economia Moldovei se întoarce la modelul creșterii bazate pe consum, care a existat înaintea crizei, contrar aspirațiilor Guvernului de a edifica un model de creștere bazată pe investiții, inovații și exporturi. Într-adevăr, punerea în aplicare a unui astfel de model de creștere presupune ceva mai mult decât declarații publice optimiste. Acest lucru necesită revizuirea completă a modului de a gândi și a acționa al Guvernul, reflectate prin politicile promovate, cu implicații în întreaga economie.

În pofida creșterii neașteptat de mari în anul 2010, nu va fi atins nivelul produsului care a existat înaintea crizei. Restabilirea va dura mai mult deoarece ritmul creșterii în agricultură și industrie va încetini în anul 2011, creșterea așteptată în aceste sectoare fiind de două ori mai lentă decât anul curent. Totodată, sectorul construcțiilor, care de abia a început să crească, și cel al serviciilor, care urmează traiectoria ascendentă a veniturilor populației, pot atinge rezultate mai bune anul viitor. Conform pronosticului nostru conservativ, în anul 2011 PIB-ul va crește cu aproximativ 4-5%.

Agricultura

Anul 2010 a adus vești bune pentru agricultura Moldovei. Acest sector a crescut într-un ritm energic de 20%, ceea ce a fost determinat de o creștere de 17% a producției vegetale și o expansiune de 24% a sectorului zootehnic. Prețurile la multe culturi au crescut dramatic, în timp ce în cazul produselor animaliere, prețurile obținute de producători nu au crescut deloc, iar unele chiar s-au micșorat. În anul 2010 politica de subvenționare a producătorilor agricoli a fost revizuită, fiind stabilite criterii mai echitabile din punct de vedere social de distribuire a asistenței de stat pentru întreprinderile agricole.

Din cauza noutății sale, noul model are unele deficiențe de ordin organizatoric, dar rezultatul social net pare a fi superior în comparație cu politica guvernului precedent, care în mare măsură neglija agricultorii mici. Cu toate acestea, exodul forței de muncă din acest sector a continuat, numărul locurilor de muncă micșorându-se cu 5% și ne așteptăm la perpetuarea acestei tendințe pe termen lung.

Anticipăm că cererea internă pentru produse alimentare și agricole va continua să crească rapid în anul 2011. Aceasta este o oportunitate pe care agricultorii moldoveni nu ar trebui să o rateze; or, noi considerăm că creșterea competitivității internaționale a agriculturii moldovenești ar trebui să fie însoțită și de o utilizare mai bună a oportunităților interne. Totuși există o probabilitate mare că fermierii moldoveni vor fi induși în eroare de evoluția prețurilor în anul 2010 și din nou vor prefera produsele cu o valoare adăugată mică. De exemplu, estimăm că suprafața totală însămânțată cu culturi cerealiere în anul 2011 va crește cu până la 8,5%. Producția vegetală va înregistra o creștere negativă de -4%, iar sectorul zootehnic va crește cu 13%. În general, creșterea economică în sectorul agricol preconizată pentru anul 2011 constituie aproximativ 3%.

Industria

După o reducere dramatică a producției industriale cu 22% în anul 2009, anul 2010 a fost un punct de cotitură pentru industria Moldovei. Estimăm că producția industrială va atinge o creștere anuală de 8,0%, determinată de restabilirea unor astfel de sectoare, cum ar fi industria zahărului, vinului, produselor lactate, articolelor de îmbrăcăminte și blănurilor, produselor din tutun, prelucrarea pieii și fabricarea încălțăminte. Totuși, această revenire este încă foarte departe de nivelul producției care a existat înaintea crizei, care în cazul industriei datează din 2005. Minuscula industrie minieră a înregistrat o creștere de 8,0-8,2%, urmând restabilirea economică modestă din sectorul construcțiilor. Cererea pentru energie electrică a crescut cu mai mult de 3%, însă această creștere a fost în întregime acoperită de importuri. Investițiile mereu insuficiente în capacitățile interne de generare a energiei electrice au dus la scăderea eficienței producătorilor locali, iar producția lor a devenit necompetitivă. Deoarece importarea a 100% din energia consumată nu este o opțiune bună pentru Moldova, tergiversarea restructurării industriale a sectorului energetic prezintă un risc mare pentru întreaga economie a Moldovei.

După o restabilire relativ moderată în anul 2010, ne așteptăm că rata de creștere industrială se va nivela în anul 2011. Conform modelelor noastre, o creștere de 3,3% este scenariul cel mai probabil pentru anul viitor. Întrucât sectorul construcțiilor va deveni mai activ anul viitor, ne așteptăm la o accelerare continuă a creșterii producției industriei miniere, cu până la 15%. Însă sectorul industrial principal - industria prelucrătoare - va înregistra o creștere destul de modestă de numai 5% anul viitor, determinată, în principal, de aceleași două sectoare majore care au antrenat creșterea în anul 2010: industria alimentară și textilă. Totuși, ne așteptăm ca în 2011 să observăm continuarea declinului sub-sectorului energetic la o rată estimată de -7%.

Construcțiile

În anul 2010, Expert-Grup se așteaptă la o creștere moderată de 2,5%, însă, în mod ironic, această creștere cel puțin parțial se datorează lucrărilor de construcție inițiate de Guvernul Republicii Moldova în urma inundațiilor de vară în raionul Hâncești. Piața imobilului rezidențial a evoluat sub așteptări, majoritatea cererii de piață fiind orientată spre lucrări de reparații curente, decât spre proiecte de construcții noi.

Ne așteptăm la o creștere economică destul de plâpândă în sectorul construcțiilor anul viitor. Conform estimărilor noastre, cel mai probabil creșterea va constitui 5%. Prețurile la bunurile imobiliare vor rămâne stabile în prima jumătate a anului și vor începe să crească moderat în a doua jumătate.

Serviciile

Cu o pondere de 2/3 din PIB și o rată de creștere estimată la 3% în anul 2010, sectorul serviciilor a fost locomotiva creșterii economice în anul 2010. Creșterea a fost deosebit de pronunțată în comerțul cu amănuntul și serviciile prestate populației, dar în a doua jumătate a anului și unele din serviciile orientate spre afaceri (cum ar fi transportul) au început să crească mai intens. Sectorul turismului a fost lovit grav de criza financiară în anul 2009, dar a început să se restabilească în a doua jumătate a anului 2010. Sectorul telecomunicațiilor a fost afectat doar marginal de cataclismele financiare; în particular, datorită potențialului mare de creștere a pieței și competiției acerbe, numărul abonaților la serviciile de telefonie mobilă a crescut cu 15% în anul 2009 și cu aproximativ 9% în anul 2010. Piața Internetului a fost un alt segment dinamic, numărul abonaților cu conexiune de bandă largă crescând cu aproape 50% în anul 2010, potențialul pieței rămânând, totuși, încă departe de a fi utilizat în întregime.

Ne așteptăm că în anul 2011 sectorul serviciilor va genera o creștere de 5,6% în valoarea sa adăugată. Această creștere se va produce în urma extinderii serviciilor comerciale, în timp ce volumul serviciilor publice va rămâne la aproximativ aceeași valoare. Credem că în anul 2011 comerțul cu amănuntul se va extinde cu 9,3% în termenii reali, în timp ce serviciile prestate populației vor crește cu 7,3%. Perspectivele pieței telecomunicațiilor pentru anul viitor sunt strălucite, telecomunicațiile mobile și serviciile de acces la Internet păstrându-și pozițiile de lideri activi. Un risc major pentru sectorul transporturilor este legat de tergiversarea implementării sistemului de tahografe digitale, care ar putea să rezulte în interdicția aplicată transporturilor moldoveni de a intra în țările UE.

Piața forței de muncă

Piața forței de muncă a avut o reacție lentă la restabilirea economică curentă. Pe parcursul anului 2010 rata ocupării forței de muncă a continuat să scadă, în timp ce ratele subocupării și șomajului - să crească (cu toate că acest declin s-a temperat cumva pe parcursul anului, datorită unei ușoare ameliorări a situației în sectoarele construcțiilor și serviciilor). În același timp, ocuparea forței de muncă în agricultură și industrie a scăzut fără ca volumul producției să se reducă, ceea ce poate fi explicat prin ocuparea excesivă în perioada de până la criză (în special în agricultură) și prin optimizarea numărului de angajați (prin disponibilizarea personalului auxiliar mai puțin productiv în sectorul industrial). Criza economică a lăsat amprente adânci pe piața forței de muncă; unele dintre ele, cum ar fi creșterea angajării informale, sunt deosebit de dăunătoare pentru economie și bunăstarea populației. Creșterea economică fără locuri de muncă nu a lăsat alte alternative multor cetățeni moldoveni, decât să migreze în căutarea unui loc de muncă. Într-adevăr, numărul persoanelor care lucrează în străinătate a crescut cu 6,5% în anul 2010.

Pentru anul 2011 ne așteptăm la o stabilizare a pieței forței de muncă, cu o creștere a ocupării în sectoarele construcțiilor și serviciilor, dar și cu scăderea în continuare a ocupării în agricultură din cauza tranziției de la agricultura bazată pe utilizarea intensivă a forței de muncă la agricultura bazată pe utilizarea mai intensivă a capitalului.

Veniturile și consumul gospodăriilor casnice

Primele semne firave de recuperare s-au făcut vizibile în ultimul trimestru al anului 2009, când venitul disponibil al populației a revenit pe traiectoria de creștere. Tendința a persistat pe parcursul anului 2010, dar cu diferențe notabile pe sursele de venituri. Numai veniturile din activitatea agricolă și cele din prestații sociale au crescut constant pe parcursul anului, în timp ce veniturile din muncă remise de peste hotare au înregistrat o creștere semnificativă abia în cel de-al treilea trimestru. Venitul în creștere al populației s-a reflectat aproape imediat în nivelul de consum care și-a reluat creșterea. Mai mult decât atât, consumul gospodăriilor casnice a crescut mai mult decât veniturile raportate, 5,6% comparativ cu 4,1%.

În 2011 anticipăm că recuperarea economică care va continua în toate sectoarele va permite o creștere a salariului real de circa 3-4%. Vor exista diferențe semnificative la nivel de sectoare: salariul

în agricultură va crește mai lent, în timp ce salariul plătit în asemenea ramuri ca transporturile, telecomunicațiile și comerțul va înregistra ritmuri mai înalte de creștere. Deși credem că migrarea se va intensifica în 2011, veniturile remise de emigranți nu vor fi atât de mari ca până la criză, rata de creștere anuală urmând să se situeze undeva între 12 și 14%.

Prețurile

În prezent Moldova tinde să aibă din nou unele dintre cele mai mari creșteri ale prețurilor din țările Europei Centrale și de Est. În anul 2010 produsele alimentare au contribuit cel mai mult la creșterea prețurilor, urmate de servicii și produsele nealimentare. În pofida declarațiilor BNM privind lipsa presiunilor inflaționiste de origine monetară, modelele noastre sugerează că până la 1/3 din creșterea prețurilor pot fi explicate anume prin creșterea volumului banilor aflați în circulație. Astfel, politica monetară relaxată duce la scăderea ratelor dobânzii, ceea ce stimulează tendința populației de a consuma și descurajează economiile. Alte 27-29% din presiunile inflaționiste sunt determinate de factorii de presiune asupra costurilor. Acest lucru se explică în special prin creșterea prețurilor la resursele energetice, creșterea costurilor de depozitare a produselor alimentare, recolte mai sărace ale unor produse agricole și majorarea câtorva impozite indirecte. Dat fiind faptul că economia moldovenească depinde foarte mult pe importuri, nivelul IPC la începutul anului 2010 de asemenea a fost influențat și de deprecierea monedei naționale la sfârșitul anului 2009.

Ne așteptăm că până la sfârșitul anului 2010 nivelul anual al IPC va rămâne la valoarea aproximativă de 8%, inflația medie anuală fiind undeva de 7,1%. Totuși, pe parcursul anului 2011, inflația medie anuală va scădea până la 6-7% din cauza absorbției factorilor de presiune asupra costurilor asociată cu creșterea producției agregate.

Politica monetară

În pofida regimului de țintire directă a inflației adoptat de BNM în anul 2010, autoritatea monetară a continuat politica monetară relaxată în condițiile unor presiuni inflaționiste mari. BNM a apărât această poziție, argumentând că astfel băncile sunt stimulate să acorde împrumuturi și susținând că majoritatea presiunilor inflaționiste sunt legate de costurile de producție ce nu pot fi influențate de politica monetară. Contrar acestui argument, modelul nostru arată că o parte considerabilă a inflației este determinată de creșterea pronunțată a volumului de bani aflați în circulație și de restabilirea cererii interne. Aplicând regula standard a lui Taylor, am ajuns la concluzia că pentru a aborda inflația în mod eficient, BNM ar trebui să mărească rata REPO cu 2-3 p.p. În anul 2010, banca centrală și-a redus considerabil intervențiile pe piața valutară, lăsând moneda națională să fluctueze aproape liber. Cu toate acestea, moneda națională a fost mai puțin volatilă în comparație cu anii precedenți, înregistrând o tendință de apreciere moderată.

Probabil că în anul 2011 BNM va continua să balanseze între obiectivul de susținere a creșterii economice și cel de scădere a inflației. Totuși, capacitatea băncii centrale de a menține inflația în limitele preconizate va rămâne redusă din cauza mecanismelor slabe de transmisie a politicii monetare.

Politica bugetară și fiscală

În anul 2010 au apărut semne clare ale stabilizării finanțelor publice, după cum se observă din încetinirea creșterii cheltuielilor publice și sporirea veniturilor publice. Majorarea veniturilor bugetare a fost determinată în principal de restabilirea cererii interne și deprecierea monedei naționale la începutul anului 2010, în timp ce oferta agregată a avut o contribuție nesemnificativă la echilibrarea bugetară. Încetinirea creșterii cheltuielilor publice a fost determinată de unele reduceri ale alocațiilor pentru proiectele de prioritate redusă. Forțele motrice la baza cheltuielilor publice au rămas în continuare angajamentele mari ale Guvernului în sectoarele sănătății, învățământului și al protecției sociale, care rămân în continuare o povară mare pentru bugetul de stat.

Având în vedere recuperarea economică, ne așteptăm la reducerea deficitului bugetar de la 6,8% în 2009 până la 4,0-4,5% în 2010 și aproximativ 3% în 2011, ceea ce este în conformitate cu condițiile convenite cu FMI. Având în vedere modelul actual de creștere economică, impozitele indirecte vor continua să fie sursa principală a veniturilor bugetare, iar proiectele sociale – principală forță motrice a cheltuielilor publice. În pofida acestor constrângeri, Guvernul ar trebui pe termen lung să se orienteze spre restructurarea formării și utilizării bugetului. O prioritate-cheie ar trebui să fie restructurarea sistemului de pensii, care riscă să se prăbușească în condițiile unui deficit pronunțat, care a crescut cu un ritm accelerat din anul 2008.

Sectorul bancar

Pe măsură ce în anul 2010 economia se restabilea, iar BNM relaxa politica monetară, băncile își îmbunătățeau portofoliile de împrumuturi. În martie 2010 a început o creștere pronunțată a activității de creditare, noile credite crescând cu o rată anuală medie de aproximativ 70%. Conform estimărilor noastre, scăderea ratelor dobânzii a fost principalul factor care a determinat creșterea împrumuturilor acordate. De asemenea, observăm că cererea internă are un impact mult mai puternic asupra revigorării activității de creditare decât cea externă. Aceste evoluții indică spre faptul că economia se întoarce în albia creșterii bazate pe consum. În pofida acestor constatări, ponderea împrumuturilor neperformante continuă să fie înaltă în comparație cu perioada de până la criză, iar băncile continuă să păstreze rezerve destul de mari pentru acoperirea pierderilor. Acest lucru sugerează faptul că băncile încă nu sunt 100% sigure de perspectivele creșterii economice.

Deoarece se anticipează că restabilirea economică va continua în anul 2011, activitatea de creditare va continua și ea. Totuși, în anul 2011 ea va crește mai lent (cu aproximativ 20%-25%), datorită bazei mai mari de comparație cu anul 2010. Problema accesibilității împrumuturilor va persista, deoarece băncile vor optimiza împrumuturile, în special cele solicitate de IMM.

Comerțul extern

Pe parcursul anului 2010 comerțul a luat avânt, după cum se observă din creșterea de 23% a comerțului exterior de mărfuri în ianuarie-septembrie 2010. Comerțul exterior al Moldovei a urmat acest exemplu, crescând cu 15% în aceeași perioadă, exporturile și importurile înregistrând o tendință de creștere. Privită pe trimestre, restabilirea pare oarecum haotică. Importurile au crescut la început într-o manieră ceva mai stabilă, creșterea nivelându-se în a doua jumătate a anului 2010. Creșterea exporturilor pare să fie mult mai neuniformă de când s-a început restabilirea. Datele privind comerțul extern, de asemenea, arată o turnură interesantă: revenirea economiei la deficitul comercial enorm, care se micșorase în cea mai mare parte a perioadei de recesiune și la faza timpurie a recuperării. Datele, de asemenea, arată o restabilire mult mai pronunțată a exporturilor pe frontiera estică, permițând reechilibrarea comerțului exterior, pentru că, înaintea recesiunii, exporturile spre UE au crescut cu ritmuri foarte înalte. Atractivitatea piețelor de est este susținută de restabilirea economică cumva mai solidă în regiune, în timp ce economiile UE par să fie înglodate în datoriile suverane. Mai mult, exporturile în România au fost lovite în mod disproporțional de condițiile climatice adverse, critice pentru anumite exporturi din Moldova în România.

Perspectivile pentru comerțul exterior continuă să fie moderat optimiste. Riscurile vor proveni în principal din cererea scăzută pe principalele piețe partenere (în special în UE), dar vor depinde și de capriciile politice și administrative (în special având în vedere viitorul relațiilor cu Rusia). În același timp, începutul implementării Planului de acțiuni pentru negocieri privind ALSAC poate aduce reformele instituționale atât de necesare și asigura îmbunătățirea competitivității bunurilor și serviciilor din Moldova.

Piețele globale

Restabilirea economică globală pare să fi luat avânt în anul 2010, susținută foarte mult de stimulii fiscali și monetari în toată lumea. Restabilirea nu este uniformă peste tot în lume, fiind tot mai pronunțată în cazul economiilor emergente, în special în Asia de Sud-Est și America Latină.

Perspectivile sunt mai obscure pentru economiile avansate, paralizate de criza datoriilor suverane și deficitelor bugetare, precum și de expunerea la risc a sectorului bancar, în multe țări agravată de rigiditatea structurală și potențialul slab de creștere. Toate acestea induc o volatilitate mare pe piețele de mărfuri și valutare. Până acum restabilirea piețelor mărfurilor a oglindit într-o oarecare măsură restabilirea economiei globale, fiind susținută în principal de cererea din partea economiilor emergente, care cresc repede, și de relaxarea politicii monetare față de principalele monede, în principal - dolarul.

Deși restabilirea globală pare să aibă o bază solidă acum, în fața există multe provocări. Economiiile avansate par să fie înclinate spre o creștere lentă, dezechilibrele globale sunt de-a dreptul descurajante, iar piețele - inerent volatile. Această incertitudine, prețurile relativ mari la energie și creșterea lentă în UE prezintă perspective sumbre pentru creșterea pe termen mediu în Moldova, care va trebui să abordeze mai serios noul model de creștere și competitivitatea sa internațională.

Despre Expert-Grup

Cine suntem

EXPERT-GRUP este un centru analitic de referință domeniul cercetărilor economice în Republica Moldova. EXPERT-GRUP este membru al rețelei de institute și asociații de politici publice PASOS (eng. Policy Association for an Open Society), care cuprinde 39 de centre analitice din 27 de țări din Europa Centrală și de Est și Asia Centrală.

Misiunea noastră

Misiunea Centrului EXPERT-GRUP este de a contribui plenar la dezvoltarea economică, politică și socială și la avansarea competitivității internaționale a Republicii Moldova. Tindem spre realizarea acestei misiuni prin prestarea unor servicii analitice de cea mai înaltă calitate și promovarea unor modele eficiente, transparente și inovatoare în procesul de politică economică și socială.

Activitățile centrului

- Oferim utilizatorilor analize pertinente și operative asupra politicilor economice și sociale;
- Asistăm și consultăm guvernul central și autoritățile publice locale în procesul decizional și de elaborare a politicilor;
- Promovăm soluții de dezvoltare și modele de politici inovatoare;

Ariile de specializare

- Strategii anti-sărăcie;
- Macroeconomie și sisteme economice;
- Economia globală și relații economice internaționale;
- Economia integrării europene;
- Politici monetare și fiscale;
- Economia muncii, management și cultura de afaceri;
- Comportamentul consumatorului;
- Economie industrială și agricolă;
- Economia educației și sănătății.

Informația de contact

- adresa: MD-2012, str. Columna, 133, Chișinău, Republica Moldova;
- telefon: +37322 93-00-14, +37322 21-15-99, fax +37322 21-15-99;
- e-mail: info@expert-grup.org;
- web: www.expert-grup.org.